Кримінальний процес та криміналістика

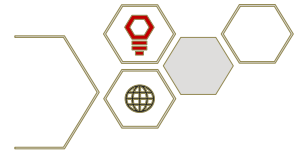
УДК 343.13:351.746.1(477)

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.17415102>**Служба безпеки України як суб'єкт кримінального процесу: сучасний стан і перспективи****Гудима Віталій Валерійович,**

кандидат юридичних наук, доцент, кафедра судоустрою, прокуратури та адвокатури, Львівський університет бізнесу та права, м. Львів, Україна,
<https://orcid.org/0000-0001-6708-3910>

Прийнято: 14.09.2025 | Опубліковано: 29.09.2025

Анотація. У статті досліджено правовий статус Служби безпеки України (СБУ) як суб'єкта кримінального процесу в умовах сучасної трансформації системи правопорядку та реформування сектору безпеки. **Метою** роботи є комплексний аналіз нормативно-правових засад участі СБУ в кримінальному провадженні, визначення її повноважень, функцій та перспектив розвитку з урахуванням потреб забезпечення національної безпеки й верховенства права. **Методи** дослідження охоплюють порівняльно-правовий, системно-структурний, формально-юридичний і функціональний підходи, що дали змогу дослідити місце СБУ серед інших органів досудового розслідування, а також проаналізувати ефективність реалізації її процесуальних повноважень. **Результати.** У статті викладено етапи формування нормативної бази, що регулює діяльність СБУ в кримінальному процесі, визначено проблеми правозастосування й колізії між положеннями Кримінального процесуального кодексу України та спеціальними законами у

сфері безпеки. З'ясовано, що СБУ виконує подвійне завдання: одночасно діє як правоохоронний орган досудового розслідування у справах про злочини проти основ національної безпеки та як суб'єкт оперативно-розшукової діяльності, що потребує збалансування процесуальної незалежності й підконтрольності. Результати дослідження свідчать про необхідність удосконалення законодавчого регулювання статусу слідчих та оперативних підрозділів СБУ, розмежування їхніх повноважень із Національною поліцією та Бюро економічної безпеки України. Наведено перспективи діяльності СБУ в межах кримінального процесу, серед яких розвиток міжвідомчої координації, цифровізація доказової діяльності та забезпечення належного контролю з боку прокуратури. У **висновках** підкреслено, що модернізація процесуального статусу СБУ має стати важливим кроком до посилення правових гарантій під час досудового розслідування, підвищення прозорості діяльності органів безпеки та зміцнення демократичної підзвітності в системі кримінальної юстиції України.

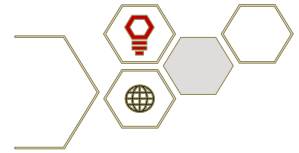
Ключові слова: органи досудового розслідування, національна безпека, процесуальний статус, реформування системи правопорядку, оперативно-розшукова діяльність, законодавче регулювання.

The Security Service of Ukraine as a subject of the criminal process: current state and prospects

Vitaliy Hudyma,

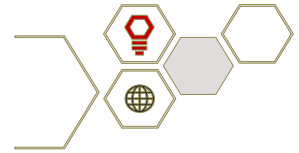
PhD in Law, Associate Professor, Department of Judiciary, Prosecutor's Office and Advocacy, Lviv University of Business and Law, Lviv, Ukraine,
<https://orcid.org/0000-0001-6708-3910>

Abstract. The article examines the legal status of the Security Service of Ukraine (SSU) as a subject of criminal proceedings in the context of the ongoing

transformation of the law enforcement system and the reform of the security sector. The **purpose** of the study is to provide a comprehensive analysis of the normative and legal framework governing the SSU's participation in criminal proceedings, to define its powers, functions, and prospects for development, taking into account the needs of national security and the rule of law. The research **methods** include comparative-legal, system-structural, formal-legal, and functional approaches, which made it possible to study the SSU's place among other pre-trial investigation bodies and to analyze the effectiveness of its procedural powers. The article outlines the stages of formation of the regulatory framework governing the SSU's activity within the criminal process, identifies issues of law enforcement, and highlights conflicts between the provisions of the Criminal Procedure Code of Ukraine and special laws in the field of security. It was found that the SSU performs a dual function: it simultaneously acts as a law enforcement body conducting pre-trial investigations into crimes against the foundations of national security and as a subject of operational and investigative activity. This duality requires balancing procedural independence with appropriate accountability. The research **results** indicate the need to improve legislative regulation of the status of investigators and operational units of the SSU, as well as to delineate their powers from those of the National Police and the Bureau of Economic Security of Ukraine. The prospects of the Security Service of Ukraine's activities within the criminal process are outlined, including the development of interagency coordination, the digitalization of evidentiary procedures, and the assurance of proper oversight by the prosecutor's office. In **conclusion**, the modernization of the SSU's procedural status is emphasized as an essential step toward strengthening legal guarantees during pre-trial investigations, increasing transparency in the activities of security agencies, and reinforcing democratic accountability within Ukraine's criminal justice system.

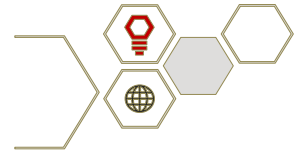
Keywords: pre-trial investigation bodies, national security, procedural status, reform of the law enforcement system, operational and investigative activity, legislative regulation.

Постановка проблеми. Забезпечення ефективного функціонування системи кримінальної юстиції є одним із ключових чинників зміцнення правопорядку, дотримання прав людини та захисту національної безпеки держави. В умовах воєнного стану й загострення зовнішніх і внутрішніх загроз особливого значення набуває діяльність Служби безпеки України (СБУ) як спеціального правоохоронного органу, що поєднує функції досудового розслідування, оперативно-розшукової діяльності та контррозвідувального забезпечення. Водночас процесуальний статус СБУ в системі кримінального процесу залишається дискусійним, оскільки на практиці спостерігається низка нормативних колізій, які впливають на ефективність розслідування злочинів проти основ національної безпеки, забезпечення доказової бази та дотримання принципу змагальності сторін.

Попри проведення масштабних реформ у секторі безпеки, законодавче визначення місця СБУ серед органів досудового розслідування залишається неповним. Недостатня чіткість розмежування компетенції між СБУ, Державним бюро розслідувань (ДБР), Національною поліцією та Бюро економічної безпеки (БЕБ) призводить до дублювання повноважень, що ускладнює міжвідомчу координацію та створює ризики порушення процесуальної незалежності. Це, свою чергою, знижує ефективність кримінального переслідування за злочини, що становлять загрозу державній безпеці, та негативно впливає на довіру суспільства до правоохоронної системи.

Актуальність дослідження зумовлена потребою в науковому обґрунтуванні оптимальної моделі участі СБУ в кримінальному процесі, визначенні меж її процесуальної компетенції та узгодженні положень спеціального законодавства з нормами Кримінального процесуального кодексу України. Наукове значення проблеми полягає в необхідності

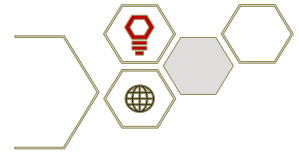
системного аналізу правових механізмів, які забезпечують баланс між ефективністю кримінального переслідування та дотриманням прав людини.

Практична цінність роботи обґрунтована можливістю використання її результатів для вдосконалення нормативно-правової бази щодо діяльності СБУ в межах кримінального процесу, підвищення ефективності взаємодії між органами досудового розслідування, а також розроблення рекомендацій для законодавців і правозастосовних органів. Таким чином, дослідження має вагоме значення як для наукового розвитку кримінального процесуального права, так і для підвищення рівня правової безпеки держави з огляду на сучасні виклики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика визначення правового статусу та процесуальної ролі СБУ як суб'єкта кримінального процесу залишається у фокусі сучасної української правової науки, що зумовлено реформуванням сектору безпеки й необхідністю протидії збройній агресії російської федерації та забезпечення верховенства права в умовах воєнного стану.

У роботах О. Середи та Я. Свічкарьової [1] проаналізовано правничі компетентності та повноваження СБУ, зосереджено увагу на особливостях її функцій у системі правоохоронних органів та проблемах нормативного закріплення статусу в кримінальному процесі. Автори наголошують на необхідності гармонізації національного законодавства з європейськими стандартами діяльності спецслужб.

О. Герасименко [2] досліджує роль СБУ в протидії кримінальним правопорушенням на об'єктах критичної інфраструктури, визначаючи зміст її діяльності у сфері запобігання диверсійним і терористичним актам. Автор робить висновок, що ефективність процесуальної діяльності СБУ залежить від належної координації з іншими правоохоронними органами та вдосконалення системи обміну інформацією.

Проблеми взаємодії СБУ з іншими суб'єктами правоохоронної діяльності детально розкриті в статті Р. Дзюби [3], який підкреслює важливість інституційної узгодженості в процесі досудового розслідування та дотримання принципу субординації під час розмежування компетенції між СБУ, НАБУ і БЕБ.

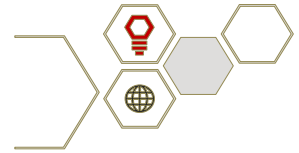
В. Степановський [4] аналізує діяльність СБУ як суб'єкта захисту державного суверенітету й територіальної цілісності України, звертаючи увагу на її правову основу та функціональне призначення в системі органів безпеки. Автор наголошує на потребі модернізації внутрішньої структури служби та підвищення прозорості у вчиненні процесуальних дій.

У дослідженні О. Неліна [5] розкрито роль СБУ як суб'єкта захисту національної державності. Науковець підкреслює, що діяльність служби повинна поєднувати правоохоронні, аналітичні та контррозвідувальні функції, а також бути спрямованою на забезпечення принципів верховенства права й прав людини.

Значний внесок у розроблення проблематики функціонування СБУ в умовах реформування зробили Л. Стрельбицька та В. Столбовий [6], які дослідили поточний стан і перспективи роботи органів досудового розслідування СБУ. Автори визначають ключові проблеми: дублювання функцій з БЕБ та НАБУ, нестачу кваліфікованих кадрів і потребу в чіткому розмежуванні компетенції між підрозділами.

Питання кадрового потенціалу служби розглядають В. Сліпенюк і А. Клименко [7], які підкреслюють важливість професіоналізації персоналу, підвищення рівня правової підготовки та формування системи безперервної освіти у сфері національної безпеки.

К. Лежнін [8] аналізує стандарти забезпечення прав людини в діяльності СБУ, наголошуючи на тому, що ефективна протидія загрозам державній безпеці має поєднуватися з безумовним дотриманням конституційних гарантій.

О. Каглинський [9] визначає правові засади діяльності СБУ як суб'єкта сфери безпеки та оборони, окреслює її місце в системі національної безпеки й акцентує необхідність нормативного врегулювання питань процесуальної самостійності.

Проблеми адміністративно-правового статусу СБУ в системі протидії кримінальним правопорушенням висвітлює В. Козар [10], який доводить, що ефективність боротьби зі злочинністю залежить від чіткого розподілу компетенції між суб'єктами безпеки, узгодженості дій органів правопорядку та зменшення бюрократичного навантаження на процес розслідування.

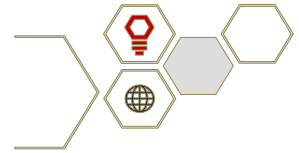
Зі свого боку, О. Метелев і Є. Коваленко [11] роблять акцент на необхідності використання цифрової інформації, отриманої під час контррозвідальної та оперативно-розшукової діяльності, в кримінальному процесі. Вони зазначають, що цифрові докази можуть суттєво підвищити ефективність досудового розслідування за умови належного нормативного врегулювання їхньої допустимості.

О. Кисляк [12] розглядає процесуальний статус слідчого в кримінальному процесі, пропонуючи шляхи вдосконалення його діяльності з урахуванням потреб реформування органів досудового розслідування, включно з СБУ.

Дослідження В. Миргорода [13] узагальнює підходи до розуміння діяльності СБУ в контексті національної безпеки, підкреслюючи стратегічну роль служби у збереженні державного суверенітету.

У роботі В. Павленка та О. Каглинського [14] здійснено аналітичний огляд законопроектів щодо вдосконалення організаційно-правових засад діяльності СБУ. Автори зазначають, що реформування служби має базуватися на принципах деполітизації, прозорості й підзвітності суспільству.

Д. Тичина та І. Посудевський [15] аналізують механізми запобігання зловживанню впливом під час досудового розслідування корупційних

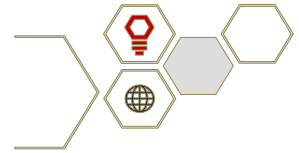
кримінальних правопорушень і розглядають їх у контексті реалізації державної антикорупційної політики на міжнародному рівні.

Таким чином, проведений аналіз показує, що науковці приділяють значну увагу правовим, організаційним та кадровим аспектам діяльності СБУ. Водночас залишаються дискусійними питання щодо процесуальної автономії СБУ в кримінальному провадженні, допустимості цифрових доказів і процедур їх використання, балансу між повноваженнями служби та гарантіями прав людини.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Попри значну увагу дослідників до питань реформування правоохоронної системи України, діяльність СБУ як суб'єкта кримінального процесу залишається фрагментарно дослідженою. У більшості наукових праць розглядаються загальні аспекти кримінального процесу, проблеми досудового розслідування чи взаємодії між органами правопорядку, однак недостатньо висвітлено специфіку участі СБУ в кримінальному провадженні, її повноваження, процесуальні межі та механізми контролю за дотриманням прав людини.

Невирішеними залишаються питання співвідношення контррозвідувальної та процесуальної діяльності СБУ, її ролі в контексті розмежування компетенції з Національною поліцією, НАБУ, БЕБ, ДБР і Офісом Генерального прокурора. Недостатньо опрацьовано проблему правових гарантій, які забезпечують баланс між ефективністю боротьби зі злочинністю у сфері державної безпеки та дотриманням конституційних прав і свобод громадян.

Вивчення зазначених аспектів є вкрай важливим, оскільки саме вони визначають ефективність функціонування СБУ як органу досудового розслідування, рівень правової захищеності учасників кримінального процесу та ступінь відповідності національної практики європейським стандартам правосуддя. Подальше дослідження цих питань дасть змогу сформулювати обґрунтовані пропозиції щодо вдосконалення правового статусу СБУ в

кримінальному процесі, оптимізації взаємодії з іншими суб'єктами та забезпечення прозорості її діяльності.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою дослідження є комплексний аналіз сучасного правового статусу СБУ як суб'єкта кримінального процесу, виявлення проблемних аспектів її діяльності та визначення напрямів удосконалення нормативного регулювання в умовах реформування системи кримінальної юстиції.

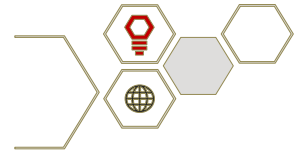
Актуальність теми зумовлена потребою забезпечення балансу між національною безпекою та захистом прав людини, адаптації діяльності СБУ до європейських стандартів правосуддя, а також підвищення ефективності досудового розслідування злочинів, які загрожують державній безпеці. У контексті інтеграції України до ЄС особливої ваги набуває питання чіткого визначення повноважень СБУ та забезпечення демократичного цивільного контролю над її діяльністю.

Завдання дослідження:

- проаналізувати законодавчі основи діяльності СБУ як суб'єкта кримінального процесу;
- дослідити сучасний стан діяльності СБУ;
- окреслити перспективи СБУ як суб'єкта кримінального процесу.

Запропоновані завдання спрямовані на формування цілісного наукового бачення ролі СБУ в кримінальному процесі, розроблення рекомендацій щодо підвищення ефективності її діяльності та посилення гарантій законності й прозорості у сфері національної безпеки.

Виклад основного матеріалу дослідження. В умовах продовжуваної збройної агресії російської федерації проти України роль СБУ в галузі кримінального процесу набуває особливого значення, оскільки саме цей орган уповноважений здійснювати розслідування злочинів, що становлять загрозу національній безпеці, зокрема державної зради, терористичних актів, шпигунства та колабораційної діяльності [1, с. 119].

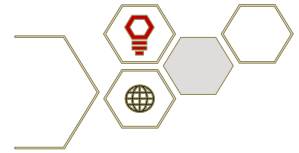
Ключовим аспектом участі СБУ в кримінальному процесі є її процесуальний статус як органу досудового розслідування. Відповідно до статті 216 Кримінального процесуального кодексу України слідчі СБУ проводять досудове розслідування в кримінальних провадженнях, що стосуються злочинів проти основ національної безпеки, миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку, а також у справах, пов'язаних із тероризмом [16].

Правова база діяльності СБУ формується насамперед на підставі Конституції України та спеціальних законів, що визначають її функції, статус, повноваження, а також порядок взаємодії з іншими органами. Нижче узагальнено основні нормативно-правові акти, які регламентують діяльність СБУ в кримінальному процесі (табл. 1).

Таблиця 1

Нормативно-правове забезпечення діяльності СБУ як суб'єкта кримінального процесу

Нормативно-правовий акт	Основний зміст / значення для діяльності СБУ
Конституція України	Визначає базові принципи діяльності державних органів, зокрема засади забезпечення державної безпеки, верховенства права та дотримання прав людини
Закон України «Про Службу безпеки України»	Встановлює статус, завдання, функції та повноваження СБУ; визначає механізми взаємодії з іншими органами державної влади
Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність»	Закріплює право СБУ проводити оперативно-розшукові заходи, спрямовані на виявлення, припинення та розкриття злочинів, що загрожують національній безпеці, а також запобігання їм
Закон України «Про контррозвідальну діяльність»	Визначає правові підстави, завдання й функції СБУ у сфері захисту суверенітету, територіальної цілісності, конституційного ладу та обороноздатності держави
Закон України «Про боротьбу з тероризмом»	Визначає СБУ головним органом у системі боротьби з терористичною діяльністю, закріплює її координаційну та процесуальну роль у сфері антитерору
Закон України «Про національну безпеку України»	Визначає місце СБУ в секторі безпеки та оборони, її функції в забезпеченні національної безпеки, зокрема в умовах воєнного стану
Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, а також практика ЄСПЛ	Встановлює міжнародні стандарти дотримання прав людини, якими має керуватись СБУ під час проведення оперативних і слідчих дій

Джерело: узагальнено автором на основі [17; 18; 19; 20; 21; 22]

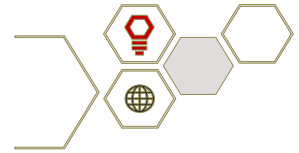
Отже, правова база участі СБУ в кримінальному процесі охоплює багаторівневу систему нормативно-правових актів, що регламентують порядок здійснення її повноважень, забезпечують законність дій співробітників служби, процесуальні гарантії учасників кримінального провадження та ефективність протидії злочинам, які становлять загрозу державності й національній безпеці.

Відповідно до нормативно-правового закріплення компетенції СБУ одним із провідних напрямів її функціональної діяльності є протидія кримінальним правопорушенням у сфері національної безпеки, державного суверенітету та захисту критичної інфраструктури України. Ця діяльність реалізується через запобігання таким правопорушенням, їх виявлення, припинення та розкриття, що дає змогу своєчасно реагувати на загрози державним інтересам і забезпечує стабільність національної системи безпеки.

Участь СБУ в протидії злочинності розглядається як особливий вид соціально-правової діяльності, головною метою якої є зниження рівня криміногенної небезпеки та нейтралізація наслідків злочинів [2, с. 328]. Саме тому правова база участі СБУ в кримінальному процесі не лише створює юридичне підґрунтя для реалізації її службових завдань, а й формує систему інституційних механізмів, що забезпечують ефективність заходів спецслужби у сфері державної безпеки.

Як спеціально уповноважений орган державної влади, СБУ виконує комплекс функцій, спрямованих на захист національних інтересів та безпеки країни [2, с. 328]. У кримінальному процесі ця діяльність реалізується через досудове розслідування, оперативно-розшукові та контррозвідувальні заходи, що мають чітко визначені правові межі, завдання й мету.

Метою контррозвідувальної діяльності є запобігання загрозам державній безпеці, їх своєчасне виявлення та нейтралізація, протидія діяльності іноземних спецслужб і протиправних організацій, а також усунення

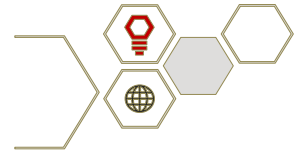
умов, що сприяють виникненню таких загроз (ст. 2 Закону України «Про контррозвідувальну діяльність») [21]. Своєю чергою, оперативно-розшукова діяльність спрямована на отримання доказової інформації, фіксацію фактів злочинної діяльності та забезпечення безпеки громадян, суспільства й держави (ст. 1 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність») [22].

Важливим елементом кримінального процесу є досудове розслідування, яке проводять слідчі підрозділи СБУ. Його метою є збирання доказів і встановлення обставин, необхідних для здійснення правосуддя (ч. 2 ст. 220 Кримінального процесуального кодексу (КПК) України) [3]. Слідчі підрозділи, а також оперативні працівники за їх дорученням розпочинають досудове розслідування після внесення відповідних відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань (ст. 214, 216 КПК України).

Особливістю участі СБУ в кримінальному процесі є поєднання спеціальних повноважень з обов'язковим дотриманням вимог законності, процесуальної справедливості та прав людини. Це охоплює проведення слідчих та оперативно-технічних заходів, підготовку матеріалів для суду, взаємодію з прокуратурою та координацію діяльності з іншими правоохоронними органами.

Водночас СБУ як суб'єкт кримінального процесу здійснює свої функції в межах, визначених чинним КПК України. Незважаючи на прогресивність сучасної редакції КПК, його практична імплементація супроводжується низкою труднощів, зокрема наявністю колізій та прогалин у регламентації процесуальних повноважень слідчих, що знижує ефективність розслідувань.

Науковці наголошують на необхідності законодавчого врегулювання статусу слідчого, його прав, обов'язків і відповідальності. Відсутність єдиного закону про слідчого ускладнює формування уніфікованої системи підготовки кадрів, визначення соціальних гарантій та меж підзвітності. Крім того, подвійне підпорядкування слідчого керівнику органу досудового розслідування та прокурору створює ризик втручання в його процесуальну

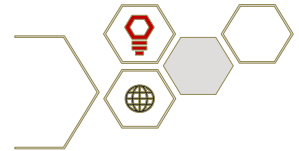

самостійність і впливає на якість досудового розслідування [12, с. 607]. Саме тому необхідність чітко визначеного правового статусу слідчого прямо пов'язана з ефективністю роботи СБУ як суб'єкта кримінального процесу.

Захист державних інтересів є ключовим обґрунтуванням ролі СБУ в цьому процесі. СБУ є правоохоронним органом спеціального призначення, який проводить досудове розслідування та оперативно-розшукову діяльність щодо злочинів, які несуть загрозу національній безпеці. До таких злочинів належать державна зрада, шпигунство, тероризм, диверсії, колабораціонізм та інші дії, спрямовані на підриг конституційного ладу, територіальної цілісності або суверенітету України. Таким чином, правовий статус слідчих і їхні процесуальні повноваження безпосередньо впливають на здатність СБУ ефективно захищати державні інтереси.

У сучасних умовах, коли державна безпека перебуває під впливом зовнішніх і внутрішніх загроз, роль СБУ в кримінальному процесі посилюється. Завдяки спеціалізованим повноваженням служба забезпечує захист стратегічно важливих державних об'єктів та інформації, що становить державну таємницю, а також запобігає злочинам, які мають ознаки загрози державним інтересам. Перспективи розвитку її діяльності в кримінальному процесі пов'язані з удосконаленням методів розслідування, посиленням координації з іншими правоохоронними органами та впровадженню сучасних технологій задля протидії загрозам національній безпеці [5, с. 123].

В умовах правового режиму воєнного стану діяльність СБУ зазнала істотних трансформацій (табл. 2), поєднуючи класичні функції досудового розслідування з активною участю в міжнародно-правовому документуванні злочинів агресії, воєнних злочинів, колабораціонізму та державної зради. Зростання рівня зовнішніх загроз і мілітаризації суспільно-політичного середовища вимагає від СБУ високої оперативності, технологічної оснащеності та глибокої правової компетентності її співробітників. Водночас

посилюється роль судового контролю, що сприяє підвищенню ефективності кримінального провадження та зниженню ризику зловживань.

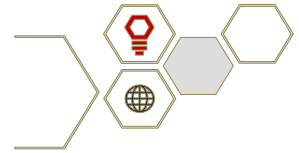
Таблиця 2

Сучасні напрями діяльності СБУ як суб'єкта кримінального процесу
(2022–2024 роки)

Напрямок діяльності	Характеристика сучасного стану	Ключові результати діяльності
Нормативно-правове забезпечення	Діяльність регламентується Конституцією України, КПК України, Законами «Про контррозвідувальну діяльність», «Про оперативно-розшукову діяльність», іншими актами. Потребує вдосконалення щодо процедур негласних слідчих дій та взаємодії з оперативними підрозділами	Спостерігається тенденція до скорочення відомчого контролю та посилення судового нагляду
Досудове розслідування злочинів проти держави	Активне розслідування воєнних злочинів, державної зради, тероризму, колабораціонізму	1715 обвинувальних актів скеровано до суду; 335 осіб засуджено; 885 громадянам рф повідомлено про підозру
Контррозвідувальна діяльність	Посилення в умовах воєнного стану, акцент на виявленні агентурних мереж рф	Викрито 265 агентів, запобігли 6 терактам, знищено понад 700 одиниць ворожої техніки
Оперативно-розшукова робота	Активна співпраця з міжнародними структурами; збір доказів для Міжнародного кримінального суду	Передано матеріали щодо злочинів агресії та тероризму міжнародним інституціям
Міжнародна взаємодія та доказова база	Розширення напрямів міжнародно-правової співпраці у фіксації злочинів агресії рф	Докази, зібрані СБУ, використовуються в міжнародних судах і на переговорних майданчиках
Аналітично-криміналістична діяльність	Впровадження цифрових технологій, баз даних, засобів технічного документування	Застосування технологій аналізу Big Data, лазерного 3D-сканування для реконструкції подій
Безпековий контекст діяльності	СБУ функціонує в середовищі постійної військової загрози, потребує підвищення кадрової та матеріально-технічної спроможності	Посилення ролі СБУ в захисті критичної інфраструктури та забезпеченні внутрішньої безпеки держави

Джерело: узагальнено автором на основі [6, с. 36; 13, с. 225]

Отже, сучасний стан діяльності СБУ як суб'єкта кримінального процесу характеризується високою інтенсивністю процесуальних дій, посиленням

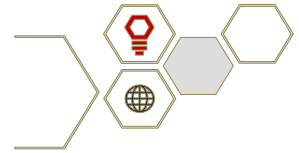

координації з іншими правоохоронними органами та міжнародними інституціями, а також переорієнтацією на документування злочинів агресії. В умовах воєнного стану СБУ перетворюється на ключового гаранта правової безпеки держави, забезпечуючи не лише протидію злочинам проти миру та державності, а й формування доказової бази для міжнародного правосуддя. Подальший розвиток служби як суб'єкта кримінального процесу має відбуватися через правове оновлення, інституційне зміцнення та цифрову модернізацію її діяльності.

Особливої актуальності набуває вдосконалення механізмів розслідування злочинів, пов'язаних зі збройною агресією РФ і експансіоністськими діями на тимчасово окупованих територіях Донецької та Луганської областей у 2014–2022 роках. Для ефективної протидії таким проявам СБУ необхідно посилювати співпрацю з міжнародними структурами, впроваджувати сучасні технології збору та обробки доказів, зокрема цифрових, що забезпечить оперативність і точність розслідувань.

У цьому контексті перспективним є застосування технологій аналітики Big Data під час виявлення економічних і корупційних злочинів. Закордонні дослідження показують, що аналітика великих даних у сфері державних закупівель дає змогу виявляти аномалії, що свідчать про можливі зловживання, змови або неефективне використання бюджетних коштів. Для СБУ це створює умови для переходу від реактивної моделі розслідування до проактивного виявлення ризиків на етапі попереднього аналізу даних.

Не менш важливим напрямом технологічного розвитку є впровадження 3D-лазерного сканування для реконструкції подій на місці вчинення особливо тяжких злочинів. Сучасні криміналістичні дослідження демонструють, що ця технологія забезпечує точне відтворення просторової картини злочину, сприяє збереженню доказів і підвищує об'єктивність експертних висновків. Використання таких методів у практиці СБУ дасть можливість значно розширити доказову базу у справах, пов'язаних із терористичними актами,

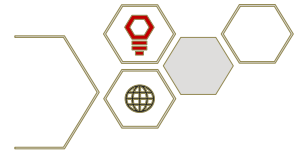

воєнними злочинами та злочинами проти людяності. Водночас упровадження новітніх технологій потребує оновлення правового регулювання участі СБУ в кримінальних провадженнях. Необхідно визначити допустимість цифрових доказів, процедури їх верифікації, а також гарантувати дотримання прав людини під час автоматизованої обробки інформації. У цьому контексті важливо також забезпечити належну підготовку кадрів, створення технічних лабораторій і розробку єдиних стандартів фіксації та обробки цифрових даних.

Одним із важливих напрямів реформування участі СБУ в кримінальному процесі є вдосконалення процесуального статусу слідчих та органів досудового розслідування, що передбачає як створення незалежних позавідомчих слідчих структур, так і оптимізацію наявних. Не менш актуальним є спрощення процедур обрання запобіжних заходів, надання слідчим права самостійно, за погодженням із прокурором, ухвалювати рішення щодо особистого зобов'язання чи поруки. Крім того, важливо впровадити сучасну систему показників оцінювання службової діяльності, яка сприятиме підвищенню ефективності та прозорості роботи органів досудового розслідування [12, с. 609; 15].

Таким чином, участь СБУ в кримінальному процесі на сучасному етапі характеризується балансуванням між законністю, ефективністю та оперативною необхідністю. Подальший розвиток передбачає реформування статусу слідчих, оптимізацію системи контролю, вдосконалення процесуальної взаємодії з іншими правоохоронними органами та підвищення рівня професійної підготовки співробітників. Реалізація цих заходів сприятиме зміцненню довіри суспільства до СБУ як сучасного професійного правового суб'єкта кримінального процесу.

Висновки. Аналіз сучасного стану діяльності СБУ як суб'єкта кримінального процесу дає змогу зробити висновок, що цей орган відіграє ключову роль у забезпеченні національної безпеки та захисті державних інтересів. СБУ проводить досудове розслідування, оперативно-розшукову та

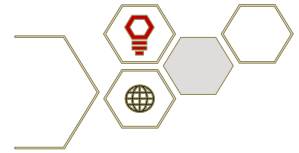
контррозвідувальну діяльність у межах, визначених законодавством, що забезпечує своєчасне реагування на загрози державності, тероризм, шпигунство та інші злочини проти національної безпеки.

Перспективи розвитку СБУ як суб'єкта кримінального процесу пов'язані з переходом до інтелектуально-аналітичної моделі діяльності, яка передбачає впровадження сучасних технологій збору та обробки доказів, цифровізацію процесуальних процедур, застосування аналітики Big Data та 3D-лазерного сканування, а також посилення міжнародної співпраці. Водночас ефективність роботи служби залежить від підвищення професійної підготовки співробітників, удосконалення процесуального статусу слідчих та забезпечення належного контролю за діяльністю органу.

Розвиток СБУ в кримінальному процесі повинен ґрунтуватися на гармонізації національного законодавства з європейськими стандартами захисту прав людини, забезпеченні прозорості й законності досудового розслідування, а також на зміцненні міжвідомчої координації з органами прокуратури, Національної поліції, ДБР, БЕБ та НАБУ. Реалізація цих заходів сприятиме підвищенню ефективності протидії злочинам проти державності, зміцненню правопорядку та довіри суспільства до СБУ як сучасного професійного правового суб'єкта кримінального процесу.

Список використаних джерел

1. Серода О. Г., Свічкарьова Я. В. Правничі компетентності та повноваження Служби безпеки України. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського*. 2024. Т. 35(74), № 3. С. 118–122. DOI: <https://doi.org/10.32782/TNU-2707-0581/2024.3/19>.

2. Герасименко О. М. Протидія Службою безпеки України кримінальним правопорушенням на об'єктах критичної інфраструктури: поняття та зміст. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. № 4. С. 323–330. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.04.51>.

3. Дзюба Р. Б. Принципи взаємодії Служби безпеки України з іншими суб'єктами правоохоронної діяльності. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2023. Т. 29, № 2. С. 487–494. DOI: <https://doi.org/10.32631/vca.2023.2.42>.

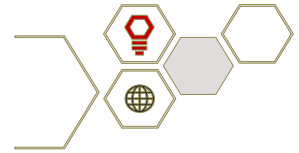
4. Степановський В. С. Служба безпеки України як суб'єкт захисту державного суверенітету та територіальної цілісності: правова основа діяльності. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. № 2. С. 715–719. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.02.107>.

5. Нелін О. І. Служба безпеки України як суб'єкт захисту національної державності. Зб. матеріалів IV Міжнар. наук.-практ. конф. з нагоди відзначення Міжнародного дня прав людини (м. Київ, 5 грудня 2024 р.). Київ. 2024. С. 122–125. URL: <https://surl.li/fxmcyn> (дата звернення: 12.07.2025).

6. Стрельбицька Л., Столбовий В. Поточний стан та перспективи функціонування органів досудового розслідування в системі Служби безпеки України. *Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Юридичні науки*. 2020. № 1 (59). С. 32–39. DOI: <https://doi.org/10.32689/2522-4603.2020.1.5>.

7. Сліпенюк В. В., Клименко А. С. Удосконалення кадрового забезпечення СБУ в контексті реалізації політики національної безпеки України. *Ефективність державного управління*. 2023. № 74/75. С. 75–80. DOI: <https://doi.org/10.36930/5074138>.

8. Лежнін К. В. Стандарти забезпечення прав людини в діяльності Служби безпеки України в умовах воєнного стану. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*. 2022. № 34. С. 93–101. URL:

<https://nzlubp.org.ua/index.php/journal/article/view/604/555> (дата звернення: 12.07.2025).

9. Каглинський О. Є. Правові засади діяльності Служби безпеки України як суб'єкта сфери безпеки і оборони. *Нове українське право*. 2022. № 3. С. 68–74. DOI: <https://doi.org/10.51989/NUL.2022.3.10>.

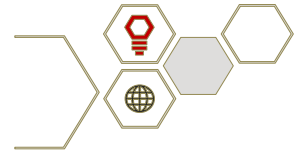
10. Козар В. В. Система суб'єктів протидії кримінальним правопорушенням в Україні та особливості їх адміністративно-правового статусу. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2023. Т. 30, № 3. С. 603–612. DOI: <https://doi.org/10.32631/vca.2023.3.58>.

11. Метелев О. П., Коваленко Є. В. До питання використання у кримінальному процесі цифрової інформації, отриманої під час контррозвідувальної та оперативно-розшукової діяльності. *Науковий вісник Ужгородського університету*. 2023. Т. 2, № 80. С. 177–182. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2023.80.2.27>.

12. Кисляк О. М. Шляхи удосконалення процесуального статусу слідчого у кримінальному процесі. *Пріоритетні напрями розвитку науки та техніки*. 2024. № 4. С. 605–612. DOI: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2024.4.85>.

13. Миргород В. В. Діяльність Служби безпеки України в контексті національної безпеки. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2024. № 82 (2). С. 222–227. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2024_82%282%29__37 (дата звернення: 12.07.2025).

14. Павленко В. С., Каглинський О. Є. Удосконалення організаційно-правових засад діяльності СБУ: аналітичне дослідження законопроектів. *Європейські перспективи*. 2021. № 1. С. 14–20. URL: https://ep.unesco-socio.in.ua/wp-content/uploads/2021/03/14-_Pavlenko_Kyglytskyj.pdf (дата звернення: 12.07.2025).

15. Тичина Д. М., Посудевський І. В. Запобігання зловживанню впливом під час досудового розслідування корупційних кримінальних правопорушень. *Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі: матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конф.* (м. Київ, 9–10 грудня 2021 р.). Київ. 2021. С. 380–382. URL: <https://elar.navs.edu.ua/server/api/core/bitstreams/aae52e70-957f-43c2-8221-69c1f83d46d5/content> (дата звернення: 12.07.2025).
16. Діяльність СБУ. *Служба безпеки України*: вебсайт. URL: <https://ssu.gov.ua/> (дата звернення: 12.07.2025).
17. Про Службу безпеки України: Закон України від 25.03.1992 р. № 2229-XII. *Верховна Рада України*: вебсайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-12#Text> (дата звернення: 12.07.2025).
18. Про Національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 р. № 2469-VIII. *Верховна Рада України*: вебсайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (дата звернення: 12.07.2025).
19. Про Державну таємницю: Закон України від 21.01.1994 р. № 3855-XII. *Верховна Рада України*: вебсайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3855-12#Text> (дата звернення: 12.07.2025).
20. Про боротьбу з тероризмом: Закон України від 20.03.2003 р. № 638-IV. *Верховна Рада України*: вебсайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/638-15#Text> (дата звернення: 12.07.2025).
21. Про контррозвідувальну діяльність: Закон України від 26.12.2002 року № 374-IV. *Верховна Рада України*: вебсайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/374-15#Text> (дата звернення: 12.07.2025).
22. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18.02.1992 р. № 2135-XII. *Верховна Рада України*: вебсайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text> (дата звернення: 12.07.2025).